

LNFOD

NTSOE-LENG

Lesotho National Federation of Organizations of the Disabled (LNFOD)

Khatiso ea Bots`elela

Tsitoe 2014

Menyakoe Qacha's nek

ketekelong ea letsatsi la machaba la batho ba nang le bokooa

Rea u amohela ho NTSOE-LENG

Rea u amohela tlhophisong ena ea botselela ea Ntsoe-Leng, e leng leselinyana le hlhisoang habeli ka selemo ke 'Mamekhatlo ea Batho ba nang le Bokooa Lesotho (LNFOD). Leselinyana lena le phuthetse litaba tse tsoang ho ba nang le kobo ea bohali litabeng tsa bokooa Lesotho ka mekhahlelo ea bona ka ho fapani, hammoho le maikutlo a bona ka nako ea likhoeli tse 6 tse fetileng.

Haeba u na le thahasello ea ho ithuta haholo ka LNFOD, ka bomphato ba rona kapa ka bokooa Lesotho, etela sebaka sa rona tepong ea marang-rang, e leng www.lnfod.org.ls kapa u ingolisetse leselinyana la rona la marang-rang la khoeli le khoeli, Disability Lesotho, ka ho romela kopo ho pletsau@gmail.com.

U ka fana ka maikutlo, litlhahiso kapa litlatsetso ka bolokolohi ka ho ikhokahanya le bohlophisi ba maselinyana a LNFOD ho moeletsi@lnfod.org.ls

Ntle le moo, u ka re letsetsa ho +266 2232 0345 kapa ua re etela liofising tsa LNFOD tse Mabillo Rd, Old Europa, Maseru. Litakaletso tse molemo ka **Rabasotho Moeletsi, Mohlophisi**.

Ka Rabasotho Moeletsi

Makholo-kholo a sechaba sa batho ba nang le bokooa a ile a robellana lebaleng la sehlopha se seholo sa setereke sa Qacha'snek, Melele ka Labararo la la tharo Tsitoe monongoha (2014) e le ho tlotsi letsatsi lena la machaba la batho ba nang le bokooa. Ho tloha ka selemo sa sekete makholo a robong, mashome a robong le metso e 'meli (1992), ha ketekelo ea letsatsi lena e ne e tšoauoa ke mokhatlo oa machaba a kopaneng (UN) ka sepheo sa ho matlafatsa kutloisiso ea litaba tsa bokooa le ho akofisa ts'ehetso bakeng sa seriti, litokelo le bophelo bo bottle ba batho ba nang le bokooa.

Ke letšoelie le hakanyetsoang ho makholo a robong a batho ba ileng ba nka karolo motsamang o neng o reretsoe ho hlokamelisa sechaba sa melele ka boteng le bohloko ba batho ba nang le bokooa kahara setereke sa bona. Motsamao ona o neng akha menyakoe le lipina o ile tloha liofising tsa 'musi oa setereke ho ea fihla lebaleng moo khubu ea litšebeletso e ileng ea tšoareloa teng.

Sheba Leqepheng la Bobeli

TSEBA KA LNFOD

Pale e Khuts' oanyane

'Mamekhatlo oa Mekhatlo ea Batho ba nang le Bokooa Lesotho (LNFOD) o thehiloe ka 1991, 'me ke oona sekhurumetso sa mekhatlo

e sebetsanang le bokooa mona Lesotho. Sepheeo sa oona ke ho sireletsa litokelo tsa batho ba nang le bokooa mona Lesotho, ka ho tšehtsa mekhatlo ea bona, le ka ho matlafatsa litho tsa eona ka litsebo tsa ho iphelisa, ka chelete le litlhoko tse ling, le ka ho emela litlhoko tsa bona ka pele ho 'muso, ho bafani, le ho sechaba ka kakaretso.

Litho tsa oona ke Mokhatlo oa Batho ba nang le Bokooa ba Masapo Lesotho (LNAPD), Mokhatlo oa Batho ba nang le Bokooa ba Kelello Lesotho (IDAL), Mokhatlo oa Batho ba nang le Bokooa ba Pono Lesotho (NLVIP), le Mokhatlo oa Batho ba nang le Bokooa ba Puo le Kutlo Lesotho (NADL).

Bakeng sa tlhaiso-leseling e fetang ena, etela www.lnfod.org.ls

Ikopanye le Rona:

22 Mabillo Road, Old Europa
Maseru Lesotho

P. O. Box 9988 Maseru 100
Lesotho

Phone: +266 22 32 0345
Fax: +266 22 32 6196

E-mail: nkhasi@lnfod.org.ls

www.lnfod.co.ls

Molaetsa Oa Molula-Setulo

Likhoeling tse tšeletseg tse fetileng, re bone liphetoho tse ngata tse khotsofatsang sechabeng sa bo rona , tse supang hore Lesotho le ntse le sebetsa hantle mojahong oa lona oa ntlafalo moruong le hara liphephetse 'maloa tseo naha e ileng ea feta hara tsona. 'Moho le Basotho ba heso ba khabane, ke thoholetsa liphetoho tsena, 'me kena le tšepo ea bokamoso bo khanyang. Leha ho le joalo, re tlameha ho etsa bonnete ba hore batho ba nang le bokooa le bona ba khola melemo ntlafalong ena.

Ke boemong bona LNFOD, lefapha la eona la bobueelli e fihletseng tse ling tsa litholoana tse molemo tse akhang hara tse ling ho phethela ha moralo oa na ha oa ho kenyelotsa batho ba nang le bokooa , setšoantšo sa molao o tshireletsang ka ho otloloha litokelo tsa batho ba nang le bokooa esita le ho phethela ha bukana ea bo bueelli ea litokelo tsa mantlha tsa botho tsa batho ba nang le bokooa. Tumellano ea machaba ea litokelo tsa

batho ba nang le bokooa, e etse hloko bohlakoa ba phihleleho e bobeve ea tikolohi sechabeng, moruong, bochabeng, thutong, phetisong le phanong ea litaba, khokahanong esita le litabebg tsa bophelo; ho bebofaletsa batho ba nang le bokooa ho ba le bolokolohi le ho natefeloa ke litokelo tsa mantlha tsa botho.

Leha ho le joalo, Lesotho le sa saletse morao haholo ho koaleng khea ea ntlafatso bathong ba nang le bokooa le bo-mphato oa bona ba se nang bokooa. Batho ba nang le bokooa ba kopana le mathata a tšabehang a ho sekisetsoa thutong, litšebeletsong tsa bophelo, menyetleng ea mesebetsi, phanong le phetisong ea litaba, khokahano le tse ling tse ngata.

Ho kenngoa ha leano la ho kenyelotsa ha batho ba nang le bokooa tšebeletsong, ho ntlafatsa bophelo ba bona, e sa le taba e morao kaha ha ho e-s'o be le maano a tataisetang ho phethahatsong ea leano la se naha la bokooa la selemo sa 2011. Lenane la thabollo ea batho ba nang le bokooa metseng (CBR), eo e neng e le eona e bonahlang e le mothati oa bohlakoa ho phethahatseng tumellano ea machaba holima litokokelo tsa batho ba nang le bokooa, ea 2006, moralo oa na ha oa nts'etso-pele , oa 2012-2017, ha le nkeloe hloohong ke lekala la ntšetso-pele ea sechaba, ka hona, re ipiletsa ho lekala la ntšetso-pele ea sechaba ho fana ka likhakanyo tse lekaneng tsa lichelete tse tla thusa lenane lena la CBR e le ho ntlafatsa bophelo ba batho ba nang le bokooa.

'Muso oa Lesotho ha o fana ka litšebeletso makaleng ka ho fapakana, o lokela ho netefatsa hore baahi bohole ba fumana litšebeletso ho ipapisitsoe le tse hlahang kahara leano la na ha la litaba tsa bokooa. Ka sehloohong, 'muso o lokekela ho tsepama boitlamong ba oona ba ho lokisa meaho hore e fihleleho ho batho bohole, o be o loanele ho matlafatsa batho ba nang le bokooa moruong.

'Makananelo Regina Lephoi;
Molula-setulo; LNFOD.

Ho Tsoa Leqepheng la Pele

Ke moo teng ho ileng hoa latela lipuo ka baeti ba boholoka ba neng ba akha Motlotlehi, Mofumahali, 'Masenate Mohato Seeiso, letona la nts'etso-pele ea sechaba Mohlomphehi, 'Matebatso Doti, Mokhethoa oa lebatooa le Qacha'snek, Dr. 'Matumelo Sekatle, Molula-setulo oa 'Mamekhatlo ea batho ba nang le bokooa Mofumahali, 'Makananelo Regina Lephoi, le ea neng a emetse ntlo ea boemeli ba Amerika. Ho ne ho bile ho le teng le motlatso oa letona la bophelo, eblile e le letsoalhoa la qacha'snek, Dr. Nthabiseng Makoae.

Mohoo oa selemo sena e ne e le: "Ntšetso-pele ea Moshoelella: Tšebeliso ea Mahlale e tlisa Tšepo Bathong ba nang le Bokooa" Ha a ipapisa le mohoo ona, Molula-setulo oa 'Mamekhatlo ea batho ba nang le bokooa Mofumahali, 'Makananelo Regina Lephoi o supile hore lebitsong la bohole ba nang le bokooa ba thbile haholo ka mohoo ona kaha o tla nakong eo tšebeliso ea mahlale e leng sebelisoa se ka sehloohong se sebelisoang ho koala kheea e teng lipakeng tsa batho ba nang le bokooa le ba senang bokooa. A ipiletsa ho 'muso Lesotho ho kenya tšebetsong leano likhokahanyo le tšebeliso ea mahlale la selemo sa 2005 kaha le toba ka ho otloloha hore 'muso o tla phumantšo ea mahlale e ananelo ho shejua haholo lithoko tsa batho ba nang le bokooa.

Ha a fana ka molaetsa oa hae oa sehlooho, Motlotlehi, Mofumahali, 'Masenate Mohato Seeiso, eo e bileng e leng 'maballi oa 'mamekhatlo ea batho ba nang le bokooa Lesotho LNFOD, o supile likhaello tse ntseng li le teng melaong ea Lesotho li beha sechaba sa batho ba nang le bokooa tlokotsing mme a ipiletsa ho baetsi a molao ho hlahloba bocha melao e le hore e kenyelsetse ka ho phethahala

tsereletso ea batho ba nang le bokooa. A itšetlehile ka temana ea bone ea molao oa machaba oa litokelo tsa batho ba nang le bokooa, motlotlehi, o boletse hore temana ena e laela linaha tseo e leng litho ho ona hore li hlomathise, li hlakole le ho felisa melao le maano a khethollang batho ba nang le bokooa linaheng tsa tsona. Empa leha hole joalo Lesotho le salletse morao haholo ho phethahatseng temana ena ea molao.

Ha a tsoelapele Motlotlehi o itse: "Temana ea 57 ea molao oa motheo oa Lesotho e supa hore batho ba nang le bokooa ba puo le kutlo ba keke ba khethelo hoba litho tsa ntlo ea mahosana hobane haba tsebe ho bua," a bua ka ho ts'oenyeha. "Sehlomathiso sa molao oa likhetho sa 2011 se supa hore batho ba nang le bokooa ba kelello ba keke ba nka karolo likhethong tsa na ha hobane haba tsebe ho iketsetsa liqeto ka boikemelo. Temana ea 30 ea sehlomathiso sa molao oa likhetho e supa hore mekha ea lipolotiki e lokela ho lumella batho ba nang le bokooa hore ba nke karolo litabeng tsa lipolotiki empa leha hole joalo molao ona hao supe hore na joang," ho rialo Motlotlehi Mofumahali.

A supa hore leha a thoholetsa 'muso oa Lesotho ka ho rala tokomane e tla

thusa makala a 'muso le a ikemetseng ho kenyelsetsa litokelo tsa batho ba nang le bokooa mesebetsing ea bona e fapaneng ka tsela e nang le moelego le ho etsa molao o tla kenya tšebetsong mona Lesotho molao oa machaba oa ts'ireletso ea litokelo tsa batho ba nang le bokooa o sa ipiletsa ho baikarabellang ho bona hore litokomane tsena tsa boholoka li abeloa chelete e le ho li kenya ts'ebetsong ka morero oa ho ntlaftsa mapheko a batho ba nang le bokooa.

Ha a bua lebitsong la 'muso oa Lesotho, letona la ntšetso-pele ea sechaba Mohlomphehi, 'Matebatso Doti, o itse lekala la habo le tsoile letšolo ho qapa merero ea boipheliso bakeng sa batho ba nang le bokooa ka sepheo sa ho ikhira kaha nnete e le hore ha semotho e mong le e mong aka hiroang ke 'muso.

Letšoele le ile thabisoa ka libini tse hloahloa haholo tse neng li akha Monghali. Majara Majara, ea binang mmino oa bolumeli ebile eena e le motho a nang le bokooa. Ho bile teng hape sehlapha batšoarua ba Qacha'snek, re sa lebale menyakoe ka sehlapha se ileng tebuka ka motjeko o bitsoang 'setapo' eleg o fumanehang qacha'snek fela.

Ha ho tika tiko hore meferefere ea lipolotiki e qhomeng ka hara naha ea Lesotho haufinyane ha ea hlokisa mekha ea lipolotiki e loantšanang fela botsitso, empa e amme le sechaba sohle, esita le batho ba nang le bokooa batšoenyehile le ho feta ke maemo aneng a rena a tsitsipano kahare ho motes-moholo Maseru. Ke 'nete e ke keng ea patoa hore ha lichaba tsa lefatše li thulana le mathata a kang a lintoa le liqhoebeshano, batho ba hlokang matla, joaloka batho ba nang le bokooa, ba ba tlokotsing e

tšabehang, ka lebaka la likhoqetsane le litšita tseo ba tobang le tsona tikolohong eo ba phelang ho eona. Basotho ba nang le bokooa ha se mekhelo litabeng tsena, kaha ba lula ba le matsoalog ba ipotsa ka polokeho le tšereletseho ea bophelo ba bona; maemong a pherekano/likhohlano,moo ho atisang ho thunyana ke mabotho a hlometseng kahare ho libaka tsa sechaba Maseru.

Ke le emong oa batho ba nang le bokooa ea lulang sebakeng seo ho sona ke neng utloa ho khabola ha lithunya lipakeng tsa mabotho a hometseng a Lesotho, 'me hona ho a tšosa kaha ho sa tsebisahale hore na ho tla latela ke eng. Taba ena ea tšoenya hoba ha ho se ho ka lokela hore ho balehoe, batho ba hlokang matla joalo ka batho ba nang le

bokooa ba tlo sitoa ho baleha. Lipatlisiso li bontšitse hore khaello ea thepa e baka bothata bo boholo ba hore bato ba nang le bokooa ba nang le bokooa ba sitoe ho lokisetsoa libaka tse bolokehileng likhohlanong tsa mabotho a hlometseng. Khaello ea thepa le ho se kenyelsetoe ha batho ba nang le bokooa esita le ho se ntlatsoe ha bopelo ba bona ho khannetse moo ba a shejoeng ho hang litabeng tsa naha.

Maemo a meferefere ea a neng a le teng a sitisitse LNFOD le balekane ba eona ho fihlela sehlohlolo sa litaba tsa boipuello qetellong ea 2014, malebana le ho teko ha setšoantšo sa molao oa litokelo tsa batho ba nang le bokooa ka paramenteng ea borobelie ea Lesotho.

BATHO BA NABG LE BOKOOA BA KUTLO LE PUO BA KETEKA BEKE EA MACHABA LA BATHO BA NANG LE BOKOOA BA KUTLO LE PUO.

Ka 'Malesaoana Mohale

Mokhatlo oa Lesotho oa Batho ba nang le Bokooa ba Kutlo le Puo (NADL) o ketekile ka katileho e kholo beke ea machaba ea Batho ba nang le Bokooa. Mohoo oa ketekelo selemo sena e ne e le: "ho matlafatsa taba ea ho se tsoane ha batho e le karolo ea botho." Mohoo ona o shabane le ho ananelo hore nnete ea hore batho ha ba tšoane ese libotlolo.

Ba bang ba bakhutsoane ha ba bang ba le ba lelele. Ba bang ba be ba tenya ha bang ba le basesane. Ba bang ba ka ba letlalo le lets'o ha ba bang ba basoeu. Batho ba na kaofela ke batho mme ha ho ea loketsoeng ho khetholloa. Ka ho tšoana ba bang ba ka ba le bokooa

ba puo le kutlo, ha ba bang ba sena bokooa hohang empa ke batho kaofela, phapano e teng ke hore emong o bua ka lentsoe ha emong a sebelisa puo ea matsoho qetellong batho bao bobeli ba fetisa molaetsa eleng eona taba ea bohlokoia.

Mohoo ona o fumana matla methehong ea litokelo tsa mantlha tsa botho moo ho hlomphuoang motho hobane e le motho ho sa natsoe taba tsa hae tsa setso, botona, botšeħali, tumelo kapa lopolotiki. Hape se reretsoe ho eleloa bohlokoia ba hore motho e mong le e mong ea nang le bokooa ba kutlo le puo o khethhehile ka matla a ka etsang phetoho maphelong a batho ba

bang hokenyeletsa le ba nang le bokooa ba kutlo le puo.

Sechaba se lokela ho hlokamelisoa bohlokoia ba batho ba nang le bokooa ba Kutlo le Puo ele hore ba fetole menahano e fosahetseng ka bona e le ho ba nka e le karolo e feletseng tabeng tsa ho etsa liphethoho tse lebeletsoeng ho motho emong le emong le ho intlafatsa motho bo mong.

Ketekelong ea selemo sena, mokhatlo oa Lesotho oa batho ba nang le bokooa ba Kutlo le Puo o ile oa nka mehato e matla ea ho hlabolla bafani ba litšebeletso ka ho fapakana ka bokooa ba Kutlo le Puo, Puo ea matsoho, liqholotso tseo ba kopanang le tsona

ekasitana le likatleho tsa bona le hore na mekhatlo e ikemetseng e ka kenyelletsa batho ba nang le bokooa ba Kutlo le Puo maanong a bona. Hara mekhatlo le mafapha a mangata a teng kahara naha, litaba tsena tsa bobuelli li ile tsa etsoa mekhatlong ea Baylor,

mokhatlo oa sefapano se sefubelu esita le ho bua taba tsena seea-le-moea-ponong le seea-le-moeeng. Ho feta mona, ke nakong eona moo mokhatlo oa batho ba nang le bokooa ba kutlo le puo o ileng oa phathhana haholo moo ho nobile ho na le 'moka oa khohola-

koqo moo ho khethiloeng komiti e ncha ea phethahatso. Hape ho bile ha le ho etela le metseng ka sepheo sa hlabolla batho ka litaba tsa batho ba nang le bokooa ba Kutlo le Puo.

VERONICA BALOI

"Mosali ea nang le bokooa ba masapo, ea
ithutetseng tsa bohlabolli"

Veronica Baloyi ke mosali ea nang le bokooa ba masapo ea tsamaeang ka koloeana (wheelchair) ho tloha ka selemo sa 1996, ea ithutetseng tsa bohlabolli ea lulang motsaneng oa Soshanguve mane Gauteng, Pretoria naheng ea Afrika Boroa.

Bokooa bona ba hae bo thomeha paleng e bohloko e ileng ea mohlahela, kaha a ile suthumetsoa ho tloha mokatong oa botšeleta ha banna ba tšeletseng ba ne ba mokoetela. O ile a potlakisetsoa septlele 'me hoa fumaneha hore maoto a hae ha a sa tla sebetsa. O ile a okoa likhoeli tse robeli kaofela. Se ileng sa monyahamisa le ho feta ke ha a joetsoa ke lingaka hore a ke ke a hlola a eba le bana ka baka la mofuta le sekhhahla sa kotsi eo ea hae. Leha ho le joalo o motlotlo hore hajoale setsitsoe ka barali ba babeli eleng Letlhogonolo le Lindokuhle Baloyi.

Kamora ketsahalo eo e sithabetsang Veronica, o ile a bontša hore bokooa ha bo bolele ho hloleha. Mothati oa pele e ile eaba oa ho nka qeto ea ho khutlela sekolong 'me a atleha ho feta thuto ea boemo bo phahameng (Matric). Ka baka la boipabolo lithutong o ile a atleha ho fumana litlhaphiso tsa ho ntsetsa lithuto tsa hae pele boemong ba likolo tse kholo moo a ileng a li feta ka katileho le tsona. Hajoale o sebeletsa company e kholo ea Transnet Rail Engenering e le mookameli oa tsa litlhophiso (Logistics Manager). Likatileho tsena li ile tsa mo thusa ho hlahella ka mahetla kaha bophatlalatsi bo ile ba pepesa likatileho tsena hoo hona joale e se e le moemeli oa Ottoblock, Afrika Boroa e le setulo sa ho mo tlota.

Ke hona mona moo a ileng a hlokomela hore hore bokooa ba hae ke tlhoholofatso mme a nka qeto ea ho ba mohlabolli, kaha a ne a ena le cheseho ea ho bopa le ho matlafatsa bomphato ba habo ba nang le bokooa.

O se fumane sethala sa ho ntsetsa-pele mosebetsi ona libakeng tse latelang:

1. Mananehong a television a kang;
  - Scanto lovelife program
  - Felicia show
  - Spirit Suldae

2. Lingoloa tse fapakaneng joaloka;

- Drum magazine le Ngove magazine
- Koranta ea City press, ea Daily sun, le Rolling Inspiration.

Ka Loetse selemong sena, o ile a amohela khau ha ho ne ho tlota basali ba nang le bokooa ba Afrika Boroa hobane a neng a ile a khethelo boetapeleng ba Transnet bo sebetsanang le khiro e nang le toka. Ha a fana ka molaetsa oa hae, o li behile joana: "Ke lakatsa ho khothatsa bomphato baka ba ba nang le bokooa ba qholotsehileng 'meleng le moeeng hore re tlameha ho itšepa. Ha re tiiseng haholo ho tseo re li etsang, hopolang hore ho ba le bokooa ha ho bolele ho hloka boiphihlelo." Maikutlo a hae ke a matle ka bokamoso boo a bo boning naheng ea Lesotho.

"Ke thabile hobane ke bona phetoho e kholo kahare ho na ha ea Lesotho e tla re atlehisa bohle. Baetapele ba na ha ena ba hopola ka mehla lepetjo la rona la 'ha ho letho ka rona ntle le rona' eleng ho bolelang hore batho ba nang le bokooa ba lokela ho kenya letsoho ka botlalo litabeng tse ba amang," o ile a li thetha joalo Veronica.

BAEMELI BA LITABA TSA BOKOOA MAKALENG A `MUSO LESOTHO

Ka Nkhasi Sefuthi

‘Muso oa Lesotho ka litšebelisano-moho le mamekhatlo, LNFOD le mekhatlo ea batho ba nang le bokooa ba sebelitse moho ho beha tšebetsong le leng la maano a kholalelitsoeng tlasa temana ea 33 ea tumellano ea machaba ea ho sireletsa litokelo tsa mantlha tsa batho ba nang le bokooa.

Sena se fihletsoe kamora liphutheho tse ngata tsa bobuelli lipakeng tsa ‘muso le LNFOD, moo LNFOD e neng e bua le lekala la ntšetso-pele ea sechaba hore le susumetse makala a mang a ‘muso ho hloaea batho ba tla shebana le litaba tsa bokooa ka hara makala ele ho kenyeltsa litaba tsa bokooa meralong ea makala a fapaneng.

Ka khoeli ea Phuptjane monongoaha, lekala la ntšetso-pele ea sechaba ka katleho e kholo le khonne ho kholisa makala a mang a muso ho hloaea liofisiri tse kholo makaleng joalo hore ebe babuelli ba litaba tsa bokooa.

Mokhoa o phethahetseng khahong ea moralo oa naha oa ho kenyeltsa litaba tsa bokooa, e qalileng ka Phato 2014.

Moralo oa naha oa ho kenyeltsa litaba tsa bokooa e lebeltsa ho qolla matla le boikarabello ba lekala ka leng mosebetsing oa ho kenyeltsa litaba tsa bokooa tlasa tataiso ea bathonngoa bana.

Ho feta mona bathonngoa bana ba tšeheletsa ho utloisia ntlha-kemo ea batho na nang le bokooa ka boemeli ba ‘mamekhatlo, LNFOD, mekhatlo ea batho ba nang le bokooa le lehlakore la ‘muso ba sebetsa ‘moho ho fumanamekhoa eo litaba tsa bokooa li ka sebetsoang ka katleho ka teng. Ka hona ho lokela ho hlaka ho moralon a hore na makala a fapaneng a lebeltsa ho etsang ho phethahatsa morero

ona oa ho kenyeltsa litaba tsa bokooa.

LNFOD e ea utloisia hore hona ke tsela ea tšebetsa e hlokang boitlambo matla ho tsoa ho ‘muso ho tšeheletsa le ho matlafatsa bathonngoa bana e le hore ba be mamemong a tšoanang a ho sireletsa litokelo tsa batho ba nang le bokooa le ho fana ka litšebeletso ka tsela e nepahetseng.

LNFOD e ananela tšeheletsa ea lichelete e fanoang LNFOD ke bafani ba thusetsang hore lentsoe la batho ba nang le bokooa le utluoe.

BOPHELO BA BATHO BA NANG LE BOKOOA

BO LOKELA HO FETOHELA MAEMONG A MATLE

Ka QALANG JOBO

Mokhatlo oa Lesotho oa batho ba nang le bokooa ba kelello (IDAL), o tsetetse ho batsoali ba bana ba nang le bokooa ba kelello ka litsebo tsa mantlha tsa tsamaiso ea khoebo, ka ho ba thusa ho iqalla lilihlopha tsa poloko le kalimo moo batsoali ba ntšang seabo sa khoeli le khoeli ba bile ba alima hona mokotleng moo, ‘me ba khutlisa chelete ka tsoala ea karolo ea leshome lekhlong (10%). Boholo ba litho tsa letsete lena bo tsoa makhotleng a puso ea libaka a Lithipeng le Khoelenya, seterekeng sa Mohale’shoek.

Khoeling ea Loetse 2014, lilihlopha li ile tsa fuoa monyetla oa ho rekisa lijo e le ho bokeletsa chelete ea ho hlokombela malapa a tsona. Mothating ona, boholo ba batsoali ba koetlisitsoeng ba qalile likhoebo tse nyenyan ‘me li fetotse bophelo ba tsona kaha li na le menyetla /mekhoa ea ho phethahatsa litlhoko tsa mantlha tsa malapa a tsona.

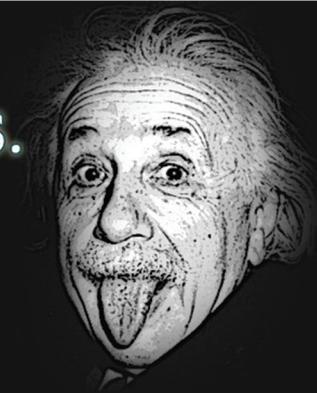
Kaha mokhatlo o hlokometse hore ho thata hore litho tsa malapa a batho ba nang le bokooa ba kelello ho ea batla mesebetsi, kaha ba tšoanelo ho ba haufi le bana ba bona ka nako tsohle, ka boikhathatso boo mokhatlo o bo nkileng, tšepo ke hore ho tla ba le batho ba tla thusa kholisong ea morero ona.

IDAL e labalabela ho holisa morero le lilihlopha tsa boipheliso ho batsoali le litho tsa malapa a batho ba nang le bokooa ba kelello. Bacha le bana ba nang le bokooa ba kelello ba tseba ho etsa mesebetsi ka bo bona ha ba ka tataisoa hantle qalong. Ke thato ea mokhatlo ho ba bona ba kenyelitsoe mererong ena e thehiloeng libakeng tsena. Litho tsa malapa joalokaha li rupeletsoe ho sebetsa le bona, mokhatlo lebeletse ho bona tšehetso ea tsona ho bacha le bana ba nang le bokooa ba kelello.

*Everyone **IS** a genius.*

“ But if you judge a fish on its ability to climb a tree,
it will live its whole life believing that it is stupid ”

- Albert Einstein -

Ka ho le leng, bakhethoa ba puso ea libaka ba lekhotala la Senekane, seterekeng sa Berea ba ikanetse ho tšehtesa batho ba nang le bokooa . Litho tsa makhotla a puso ea libaka lekhotaleng la Senekane ho tsoa libakeng tse fapakaneng, kopanong ea tsona le mohokahanyi oa litaba tsa bokooa seterekeng, ka morero oa ho anetsa ho kenyelitsoa ha batho ba nang le bokooa. Mekhatlo ea batho ba nang le bokooa e ile ea etela lekhotala puso ea libaka la Senekane, ‘me litho li ne li tsoa libabakeng tse fapakaneng lekhotaleng leo.

Mohokahanyi oa litaba tsa bokooa seterekeng, monghali Nqosa Morienyane o bile le kopano e khutšoanyane le bona, e le ho fumana hore na ba ka thabela ho sebetsa le batho ba nang le bokooa. O ile a bolela ka ho hlaka hore ho na le lichelete tse abetsoeng makhotla a puso ea libaka e le ho anetsa litšebeletso sechabeng.

Kopano ena e ile ea bula mahlo a Bakhethoa ba puso ea libaka ba lekhotala kaha ba ne ba sa elelloe hore ba ka etsa meralo ka kopanelo le batho ba nang le bokooa e seng ba ba nkele liqeto. Ba bile ba bolela hore ba ntse ba rera etsa merero e tla thusa batho ba nang le bokooa kaha ba hlokometse hore kamehla, batho ba nang le bokooa ha ba kenyelitsoe litabeng tsa sechaba, ba bile ba qala ho bona hore ba bangata hakaalo, ka ha ba bokane letsatsi leo.

Tumellano ea litaba tsa tekano ea 2013 linaheng tse katlasa tikoloho ena e ka boroa ho Afrika.

Lesotho le ile la tšoara kopano ea ho manolla tlaleho ea boitlhato ho sebelisoa semetho sa tumellano ea litaba tsa tekano ea 2013 linaheng tse katlasa tikoloho ena e ka boroa ho Afrika. Kopanong ena eneng e reretsoe ho tšohla khatelopele ea Lesotho litabeng tsa tekano, banana le basali ba nang le bokooa ba ile ba ba le boemeli.

Boemeli ba 'Mamekhatlo ea batho ba nang le bokooa Lesotho (LNFOD) bo ne bo bopiloe ka mafumahali 'Masenate Ntahli Tau, Likopo Lesoetsa Mokhoromeng, Pascalina Letsau, le mofumahatsana Nanaki Mafoso.

Leha ka kakaretso na ha ea Lesotho e sebelitse hantle hakaalo maemong a tsamaiso ea puso litabeng tsa tekano khaello e bonahetse e le kholo litabeng ka lehlakoreng la bokooa. Taba ena e tiisoa ke hore boemong ba puso makhotleng a puso ea libaka Lesotho le haufi le fihlella tekano ha ho ipapisoa mokhoa oo lipalo tsa basali li phahamang hantle kateng. Leha ho le joalo lipalo tsena li sihelletse batho ba nang le bokooa ka thoko.

Ka ho otloloha Lesotho le atlehilie ho fumana lintlha tse mashome a supileng a metso e ts'eletseng lekhlong (76%) eleng lintlha tse holimo haholo. Likhetho tse tsoetseng puso ea libaka li bile le seabo se seholo ho fihlisa lesotho lintlheng tsena tse holimo hakana. Boipotsa bo tebilng bo ileng ba hlalhella kopanong ena ke hore na ka likhetho tseo na e ne e le

palo e kae batho ba nang le bokooa e neng e emetsee likhetho? Na molao oa likhetho ore letho ka ho nolofaletsa batha ba nang le bokooa ho nka karolo likhethong le ho khethoa joale ka ha molao o joalo o entse seo ho basali na, ke basali ba ba kae bas eng ba ile ba khethoa? Leha ho le joalo basali ba nang le bokooa ba ile ba khothaletsoa ho emela tsona tsena tse tlang likhetho tse akaretsang tsa na ha.

Semetho sena se sibolotse le hore lintlha basali ba Basotho ba kentseng letsoho maemong a phahameng a ho etsa liqeto li nyolohile haholo ho tloha ho palo ea leshome le metso e robeli lekhlong (18%) ho isa ho mashome a mabeli a metso e ts'eletseng (26%). Mona ho boleloa boemong Matona a 'muso oa Motlotlehi, bangoli ba baholo ba makala a 'muso, le motsamaisi oa banka e kholo ea lesotho.

Leha ho le joalo ho bonahetse hore temea esa namme ho tekano ka ho phethahala haholo nako e se e lekane motinyane pele ho selemo sa 2015, ka hona ho hlokahala boikitlaetso bo boholo haholo ho boetapele ba puso ho fihlela sena.

Ho bonahetse hore ho bohloko hore kamehla ha ho etsoa boitlhato ho mofuta ona mahlokore oohle haholo a basali ba saletseng morao joaloka ba nang le bokooa ba emeloe e le hore bat le ba kenyelsoe meralong e reretsoeng ho matlafatsa basali. Basali ba nang le bokooa ba se ba its'upile ka

nako e telele hore ba na le makhabane, 'me sena se ka tiisoa ke maputolo a bona tsamaisong ea mekhatlo ea batho ba nang le bokooa moo ba kileng ba fumana monyetla teng.

Mofumahatsana Nanaki ea nang le bokooa ba kutlo le puo, a bua le toloko ea hae ka nako ea khefutso o ile a beha joana: "Linaha tse kenyelletsang Lesotho li itlamme hore ka selemo sa 2015 ba tla ananela maano le ho etsa melao e boulelang tekano ea menyetla le melemo ho basali le banna ka ho tšoana haholo mafapheng a khoebo le khoebisano."

Ke hona moo banana le basali ba nang le bokooa ba lokelang ba hle ba hapelloe teng mona kaha ba na le monyetla oa ho ipabola haholo litabeng tsa khoebo kaha ha li hloke maikutlo a motho oa bobeli, sena se fokotsa menyetla ea khethollo eo hangata e bakoang ke maikutlo a sa nepahalang ho batho ba nang le bokooa.

Tlaleho ena e thakhotsae ka molao ke mookameli lefapheng la tekano, 'M' e 'Matau Futho Letsatsi lebitsong la letona la lekala leo ba tekano, bacha lipapali le boithapollo, morena Thesele 'Maseribane, a ileng a bontša ka ho totobala hore liphuthehong tsohle ba ithutile hore ntla le hore boemeli ba batho ba nang le bokooa bo be teng litaba tsa bona li lula li salla morao, 'me kahona a toboketsa bohloko ba boemeli ba bona litabeng tsohle tsa sechaba.

*“Ha se bohole
re ka etsang ntho tse kholo,
empa re ka etsa ntho tse nyane
ka lerato”*

Tseba Lerato; eo leihlo la hae esaleng le hola ho tloha tlhahong.

1. U lula kae?

Motse oa haeso ke Ha-Ralejoe, Nazaretha.

2. U lula le mang? Ho na le motho ea sebetsang ka lapeng leno?

Ke lula le ‘m’eo ka, ‘me ha a sebetse ntle le mesebetsi ea nakoana.

3. U kena sekolo?

Ha ke se kene hobane ‘m’eo ka o re bana ba bang batla ntšeha ka lebaka la leihlo la ka lehlo.

4. Na u khotsofatse ke hore e be ha u kene sekolo?

Ha ke thabe ho hang, hobane ho bolutu hae; kaha ke bapala ke le mong kapa le ngoan’eso e monyenyanne.

5. U qetetse neng ho ea ngakeng?

Ke ile ka isoa sepetlele St.Joseph, Roma, ka 2013, eaba ho thoe leihlo lena le tšoaneloa ho nts’oa, ‘m’eo ka a be a nkisa sepetlele sa Queen ‘Mamohato Memorial moo ho ileng ha thoe a lefe M1,200,00, ‘M’eo a e hloka, ke ka hona leihlo lena le ntseng le le teng.

6. ‘M’eo hau o ile a etsa eng ho u thusa?

O ile a kopa batho ba bangata hore ba mo fe chelete ea ho palama empa, a se ke a e fumana, a batla le ho ea lekaleng la ntšetso-pele ea sechaba, le teng a hlolleha.

7. U ka re eng? Ntho efe kapa efe eo u ka e buang?

Ke kopa thuso, hore ke tsebe ho kopana le bana ba bang, mohlolomong sekolong, lemong se tlang.

8. U batla ho ba eng ha u hola?

Ke batla ho ba ton-a-kholo ea Lesotho.

Lerato Matlali

o lilemo

li robeli joale.

THUTO E KENYELETSANG BA NANG LE BOKOOA

Sekolo se Seholo sa Lesotho sa Koetliso ea Matichere

Ka Maja Matsoha

Kutloisiso ea thuto e kenyelletsang batho ba nang le bokooa e ntse e tobane le liqholotso tse ngata, har'a tsona e ka holimo-limo ke tlhokeho ea leano la 'muso la thuto e kenyelletsang le neng le tla netefatsa katamelo e tšoanang litabeng tsa thuto e kenyelletsang. E 'ngoe ea liqholotso tse ngata ke tlhokeho ea tlhasimollo holim'a litokelo tsa batho ba nang le bokooa le khethollo e sa emiseng e tobileng batho ba nang le bokooa. Tlhokahalo ea litšebeletso, thepa le marang-rang a hlokahalang bakeng sa hoithuta hoa baithuti ba nang le bokooa ke é'ngoe ea liqholotso tse kholo. E le ho hlasimolla litichere ka koetliso holim'a litokelo tsa batho ba nang le bokoa LNFOD e ile ea etela sekolo sa koetliso ea litichere ka bohokahanyi ba lefapha la thuto e ikhethang moo ka la 12 Loetse 2014. Koetlisong ena hobile teng bathuti ba kaholimo ho makholo a mahlano le barupeli ho tsoa mafapheng a fapaneng a sekolo.

Boemeli ba LNFOD le mekhatlo ea batho ba nang le bokoa eleng: IDAL, LNLVIP, NADL, LNAPD le bona bo ne bo le teng ho hhalosa le ho arabu lipotso tse neng li hhahisoa ke baithuti holim'a litokelo tsa batho ba nang le bokooa le liqholotso tse ba thibelang ho fumana thuto.

Thuto ea sehloho e neng e fanoa ke setho se komiti ea phethahatso LNFOD mongali Sam Letima e ne e kenyelilitse nalane ea bokooa Lesotho 'me ea qopetsa ho liqholotso tse bakoang ke litloaelo le tse bakoang ke meaho tse tobileng batho ba nang le bokooa. Thuto ena e ile ea kenyeltsa hape litaba tsa thuto e kenyelletsang 'moho lemekhoa ea katamelo ho bokooa esita le liqholotso tse tobileng baithuti ba nang le bokooa Lesotho.

Tse ling tsa lipotso tse ileng tsa hlaha ho baithuti e bile:

1. Likhothaletso: 'ke hokae moo ke lokelang ho khothaletsa moithuti ea nang le bokooa hoea ha ke belaela hore o hlekefetlitsoe ka motabo?
2. Thepa: 'ke etse'ng ha moithuti a hloleha ho ithuta ka katileho ka lebaka la ho hloka thepa eo 'muso o sa e fanang?
3. Melao ea tsereletso: na ho na le melao ea naha e tsereletsang batho ba nang le bokooa khahlanong le mefuta e fapaneng ea khethollo e ba tobileng?
4. Meaho emeng likolong ha e fihlelehe bakeng sa batho ba nang le bokooa, na ho na le mokhoa oo ba ka fumanang thuto e kenyelletsang ntle le hore meaho e fetoloe?

LNFOD

*equal rights and
full participation*

Africa Disability Alliance

European Union

Designed & Produced by:
PRINT CORP
Tel: (+266) 22314246
email: info@print-corp.co.ls